

Prof. dr. sc. Franjo Šanjek, predavač na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, izlaganjem »Strossmayer i zagrebačka metropolija« (str. 129.–138.) obrađuje veze i odnos đakovačkog biskupa sa Zagrebom, napose Zagrebačkom metropolijom i zagrebačkim nadbiskupima, ukazujući na usku povezanost Strossmayera sa Zagrebom, koji je za đakovačkog biskupa ne samo glavni grad Hrvatske, nego i duhovno, gospodarsko, intelektualno, kulturno i političko središte svih Hrvata.

Za primijetiti je, izlaganja/radovi autora iz crkvenih krugova (Srakić, Aračić, Šuljak, Šanjek) pristupom i kvalitetom iskaču i zadovoljavaju kriterije utemeljenosti i stručnosti. Radovi ostalih autora, usudujemo se ustvrditi, većinom su prigodničarski i kompilacijski. Simpozij (i zbornik) u povodu obilježavanja višestrukih Strossmayerovih obljetnica zasigurno je mogao donijeti i više. Uza sve, Zbornik radova o J. J. Strossmayeru ponudio nam je nekoliko stručnih i prigodnih pristupa starih, novih i staronovih tema o đakovačkom biskupu. Zasigurno poticajnih u promišljanju i podsjećanju na ličnost, život i djelo J. J. Strossmayera.

Vladimir Geiger

PRAVNI FAKULTET U ZAGREBU 1776.–1996. Ur. Željko Pavić, nakladnik Pravni fakultet u Zagrebu: I/1, Prilozi za povijest Fakulteta. Zagreb 1996, 619 str. III/1, Prilozi za povijest katedri i biblioteke Fakulteta. Zagreb 1996, 751 str. III/1, Nastavnici Fakulteta 1776–1874. Zagreb 1996, 734 str. III/2, Nastavnici Fakulteta 1874–1926. Zagreb 1997, 790 str. IV/1, Građa za bibliografiju nastavnika Fakulteta 1776–1926. Zagreb 1997, 815 str.

Dvjesto dvadeset godina neprekidne visokoškolske nastave podatak je sam po sebi vrijedan pažnje. Ipak, kada jedna ustanova ne zaboravi i ne odšuti svojih 220 godina, nego ih, naprotiv, obilježi za naše prilike čak pomalo upadljivom množinom modusa – izriekom pritom očekujući odzive javnosti – ona doista zaslužuje posvemašnju pozornost i izvan nje same i izvan njezine struke. To više što su moguće zamke prigodničarstva u ovom slučaju definitivno izbjegnute: s odmakom od godine dana riječi tadašnjega dekana Jakše Barbića na proslavi u Hrvatskome narodnom kazalištu i dalje imaju isti smisao. Najbolji dokaz tomu dvije su nove knjige izašle iz tiska 1997. godine. Nastavljajući tako serijalni niz započet svečarske 1996., a popularno nazvan *Spomenicom*, ovaj zbir od pet svezaka koji pretpostavljaju i nastavke zacijelo je najvažnije postignuće višestruko obilježene obljetnice. Naime, nakon slavlja, izložba i sličnih događanja, trajno ostaju – knjige. Respekt prema broju stranica i očevitno velikome uloženoj trudu ne dopušta pretencioznost prave kritičke ocjene ukupnoga materijala; nalaže tek informaciju o sadržaju, uz poneki naglasak ili primjedbu.

Prvi svezak prve knjige (*Prilozi za povijest Fakulteta*) otvara se krsnim listom Pravnoga fakulteta – preslikom isprave (*Benignum mandatatum Regium de Systemate studiorum*) kojom je Marija Terezija 5. kolovoza 1776. utemeljila Kraljevsku akademiju znanosti u Zagrebu, u okviru koje je 4. studenoga iste godine započela nastava na Pravnome fakultetu. Usporedno uz preslik donose se transkripcija i prijevod na hrvatski jezik, za što se pobrinuo Neven Jovanović. Trinaest članaka o povijesnome razvitku

pravne znanosti i pravne izobrazbe u nas te posebice o povijesti Pravnoga fakulteta od njegovih početaka do potkraj sedamdesetih godina ovoga stoljeća čine okosnicu prvoga sveska. Osim novoga rada Dalibora Čepula (*Razvoj pravne izobrazbe i pravne znanosti u Hrvatskoj do 1776. godine i Pravni fakultet u Zagrebu od osnivanja 1776. do 1918. godine*), svi su ostali tekstovi pretisci prije objavljenih članaka izašlih iz pera starijih hrvatskih povjesničara i pravnika (V. Bayer, V. Klaić, M. Kostrenčić, M. Maurović, E. Pusić, H. Sirotković, J. Šidak, S. Štampar, N. Tintić, I. Vrančić). Pomalo neobičajan problem, odbijanje obitelji Milana Bosanca da odobri reprint njegovih dvaju članaka u ovoj knjizi, urednik jednostavno registrira, tako istovremeno informirajući čitatelja o zamišljenoj koncepciji knjige i ujedno upućujući na mjesto prvobitnoga izdanja. Kao prilozi svesku objavljeni su popisi profesora Pravnoga fakulteta – rektora i prorektora Sveučilišta u Zagrebu (1776.–1991.), dekana i prodekana Pravnoga fakulteta (1776.–1997.) te popis diplomiranih studenata (1927.–1995.). Slijedi popis magistara i naslova magistarskih radova po tematskim cjelinama (krivičnopravne/kaznenopravne znanosti, privredno/trgovačko pravo, međunarodno pravo, upravno-pravne znanosti i dr.) i godinama unutar njih (1961.–1995.) te, kronološkim i abecednim redom, popis doktoranata Pravnoga fakulteta koji su doktorirali temeljem rigorozna (1877.–1952.) i temeljem disertacije (1950.–1995.), uz korisne naslove disertacija.

Prvi svezak druge knjige (*Prilozi za povijest katedri i biblioteke Fakulteta*) sastoji se od dviju cjelina. Prva (*Katedre Fakulteta*) obrađuje povijest utemeljenja pojedinih katedra Pravnoga fakulteta i njihov daljnji razvitak, odnosno razvitak različitih grana naše pravne znanosti po uzoru na zemlje s razvijenijim pravnim sustavima. Među 17 članaka koji su svojevrсна sinteza povijesti fakultetskih katedra, s naglaskom na proučavanju katedre hrvatske pravne povijesti, neki su pretisci ranijih radova (D. Čepulo, Z. Herkov, M. Kostrenčić, H. Sirotković), neki izmijenjeni i prije objavljeni članci (M. Apostolova Maršavelski, B. Bakotić, D. Čepulo, J. Metelko, Z. Stipković), a neki sasvim novi, pripremljeni za ovo izdanje (M. Alinčić, H. Arbutina, J. Barbić, D. Čepulo, N. Engelsfeld, J. Garašić, N. Lonza). Cjelina o najstarijoj i najvećoj središnjoj pravnoj biblioteci u Hrvatskoj (*Biblioteka Fakulteta*) sastoji se od 12 članaka koji problematiziraju povijest Sveučilišne knjižnice u Zagrebu, u koju su se knjižnice Kraljevske pravoslavne akademije uklopile 1874. (F. Fancev, M. Rojnić, E. Verona), pravnih knjižnica i knjižnih zbirka u Zagrebu općenito (B. Tomečak) te knjižnice/biblioteke Pravoslavnoga i državoslovnoga, kasnije Pravnoga fakulteta (Z. Gašparović, V. Ibler, B. Tomečak). Svi članci, izuzev triju B. Tomečaka, pretisci su ranijih radova. Prilozi ovoj cjelini posebice su zanimljivi. Objavljen je pretisak *Naredbe kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, od 17. kolovoza 1906. br. II 78/1. o ustrojstvu Pravoslavnoga i državoslovnoga seminara u kr. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu*. Slijedi popis prvih obveznih udžbenika u uporabi na Juridičkome fakultetu Kraljevske akademije znanosti prema *Ratio educationis 1777*, zatim popis prvih udžbenika kojima su autori bili profesori Fakulteta te izbor starih knjiga iz trezora Biblioteke Pravnoga fakulteta. Uz popise svih knjiga, u prilogima objavljeni su i pretisci naslovnih stranica izvornika.

Dva sveska treće knjige (*Nastavnici Fakulteta*) tematski su jedna cjelina. U njima su prikupljeni tekstovi o nastavnicima Pravnoga fakulteta, razvrstani prema razdobljima djelovanja ustanove. Tako su se u prvome svesku našli nastavnici Juridičkoga fakulteta Kraljevske akademije znanosti (1776.–1850.) i Kraljevske pravoslavne akademije (1850.–1874.), u drugome nastavnicima Pravoslavnoga i državoslovnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (1874.–1926.). Traži li se podatke o nastavniku koji je djelovao, primjerice, u dva od spomenutih razdoblja, valja gledati u ono u kojemu je započeo raditi na Fakultetu. Unutar svakoga razdoblja nastavnici su poredani abecedno: za svakoga se, iza imena i prezimena većinom s godinom rođenja i smrti, portretom/ fotografijom i potpisom – donose popisi različitih priloga objavljenih o njemu te pretisak tih tekstova. Struktura tekstova je neujednačena i ovisi o stupnju istraženosti biografija pojedinih nastavnika, no većinom su zastupljeni nekrolozi, znanstveni članci iz različiti-

tih časopisa ili zbornika, dijelovi knjiga i posebice izdanja leksikografskoga tipa. Ako za nekoga od nastavnika nije ustanovljeno postojanje literature, napomenom su naznačeni osnovni poznati podaci o funkciji koju je obnašao ili predmetu koji je predavao. Oba sveska imaju i priloge u kojima su, zbog lakšeg snalaženja, popisani nastavnici prema predmetima koje su predavali i prema izboru u zvanja, a drugi i popis onih nastavnika koj i su bili akademici, s navodom o akademskom statusu i datumu izbora.

Zaokruženoj slici biografija nastavnika pridonosi prvi svezak četvrte knjige (*Grada za bibliografiju nastavnika Fakulteta*) u kojemu su popisani njihovi radovi. Periodizacija prati sveske treće knjige, a unutar razdoblja nastavnici su obrađeni abecedno. Uz ponavljanje naslovnih podataka donose se popisi knjiga, monografija i posebno tiskanih priloga, članaka, rukopisa, studentskih ispitnih teza, prijevoda, priloga u enciklopedijama te uređivačke djelatnosti. Unutar svake od cjelina zasebno su (kronološki pa abecedno) poredana djela s poznatom godinom izdanja odnosno bez nje. Bibliografija četvorice nastavnika pretisak je ili dopunjena već postojeća bibliografija radova, dok su sve ostale posebno pripremljene za ovo izdanje. Kao izvori za knjige korišteni su podaci iz kataloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu te *Grada za hrvatsku retrospektivnu bibliografiju knjiga 1835–1940* (Zagreb 1982–94; 20 knjiga u izdanju iste knjižnice); za djela na latinskome jeziku objavljena do 1848. knjiga Šime Jurića *Hugoslaviae scriptores Latini recentioris aetatis. Pars I. Opera scriptorum Latino-rum natione Croatorum usque ad annum MDCCCXLVIII typis edita. Bibliographiae fundamenta. Tomus I. Index alphabeticus*, (JAZU, Zagreb 1968); za rukopise tri sveska Jurićeva *Kataloga rukopisa Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu* (Zagreb, 1991–94); za članke najvećim dijelom katalog bibliografije Leksikografskoga zavoda »Miroslav Krleža« u Zagrebu te katalog Biblioteke Pravnoga fakulteta. Doista zamašan posao prikupljanja i klasificiranja podataka obavio je djelatnik Biblioteke Pravnoga fakulteta Marino Jureković. U prilogu na kraju sveska reproducirani su potpisi nastavnika.

Velik posao. Više od 3700 stranica u pet svezaka. Toliko ekskluzivan u našem izdavaštvu da mu već sama ta činjenica priskrbuje posebno mjesto. Ipak, valja upozoriti i na neke propuste koji će ponešto otežati korištenje knjigama. Prije svega se to odnosi na, u tolikom materijalu upravo neminovne, omaške više tehničke prirode. Primjerice, nenavodenje vlasnika i čuvara isprave *Benignum mandatum* (I/1, str. 10.–49.) Hrvatskoga državnoga arhiva, čudi to više što se u svih pet svezaka uočljivo pazi na takve stvari; pogrešan redoslijed u popisu tekstova o B. Dimitrijeviću – zamjena mjesta Hrvatskoga leksikona i Hrvatskoga biografskog leksikona (III/2, str. 92.–93.) ili dvostruko objavljivanje članka Sanje Andrijašević kod F. Milobara i J. Rorauera, iako su se drugi takvi radovi inače »rezali« (III/2, str. 409.–418., 526.–535.). Nadalje, iako se radi o pretiscima, dakle o različitome tisku različitih članaka, u nekim je slučajevima (radi se o svescima treće knjige) vrlo nezgodno pronaći početak članka ako taj nije prvi po redu – u popisu priloga o nekom nastavniku koji slijede trebalo je naznačiti stranice u knjizi (od-do) koje se odnose na pojedini prilog. Javlja se i poseban problem prilikom reprinta nekih dijelova knjiga: čitatelj će, primjerice, naići u takvu tekstu na bilješku koja se poziva na neku prethodnu, a koje ovdje, naravno – nema. To je čest slučaj s obilno korištenom knjigom Z. Herkova *Iz povijesti javnih financija, financijskog prava i razvitka financijske znanosti Hrvatske* (Zagreb 1985.); u odlomku o A. Nagyju iz knjige J. Kempfa *Požega* (Požega 1910.) su i dvije bilješke kojih ovdje nema (III/1, str. 258.). Naime, ako se željelo objediniti tekstove, svakako nije bio cilj da čitatelj mora zbog potpune informacije posegnuti za originalom. A to će morati učiniti (stalno raditi!) u još jednom slučaju – kada želi saznati tko je autor članka u nekoj od enciklopedija ili leksikona. U popisu priloga o nastavniku valjalo je razriješiti inicijale ili šifre i imenovati autore leksikografskih članaka poput autora svih ostalih priloga. Da bi čitatelj saznao tko je, primjerice, V. K. ili E. L. iz knjige *Znameniti i zaslužni Hrvati*, F. F. iz *Hrvatske enciklopedije* ili E. Pal. iz *Hrvatskoga biografskog leksikona*, morat će uzeti u ruku te edicije. Budući da su nerijetko nastavnici obrađeni isključivo u nekima (nekad

jednome) od takvih izdanja, ovo je svakako jedan od krupnijih propusta, postupak nije korektan niti prema autorima. Tu, naravno, spadaju i članci u *Enciklopediji Jugoslavije*, u *Tko je tko u NDH?* i svi drugi potpisani, a nerazriješeni. Uz priznanje za velik trud uložen u sastavljanje prvoga sveska četvrte knjige, izreći je i žaljenje što se autor nije barem unekoliko očitovao dodatnim objašnjenjima u uvodu. Ima, naime, nekih načela u strukturiranju građe i nekih navoda koji nisu baš najjasniji. Primjerice, vrlo česti slučajevi kada se u odjeljku *Knjige, monografije i posebno tiskani radovi* uz citirani rad nastavnika nađe primjedba »Rukopis autogr.«, a istovremeno se u posebnom odjeljku *Rukopisi* citira tuđi autograf kao rukopis toga istoga nastavnika (konkretni slučaj A. Egersdorfer, no i inače)?! Nadalje, upitno je mogu li školske skripte – rukopisi autografi studenata – biti dio građe za bibliografiju nastavnika. Uvodno slovo otklonilo bi zacijelo mnoge od ovakvih i sličnih nejasnoća. Čudan je primjer s građom za bibliografiju A. F. Albelyja: čitatelj bi mogao steći dojam da djelo *Rudimenta politicae universalis aerarii* do 1996. nije postojalo. Valja se odlučiti za dataciju Stjenka Vranjicana ili Elizabete Palanović, no rukopis je svakako napisan dvadesetih godina 19. stoljeća, što se u građi ne vidi. S druge strane, uočljivo je da se za jedan dio nastavnika u knjizi IV/1 pojavio niz novih, u prethodnim svescima nepostojećih, podataka o rođenju ili smrti, što valja pohvaliti to više zbog brzog tempa izdavanja. Opet, u proslovima se za spominjana tri biobibliografska sveska barata netočnim podacima. Doista se radi o ukupnomu broju od 95 nastavnika, no valja reći i to da se za 22 od njih ne donosi s nikakva literatura, za 10 nije ustanovljeno da imaju ikakva djela, a za osmoricu nema niti jednoga ni drugoga. U knjigama I/1 i II/1 dobro bi došlo kazalo imena, a čitatelj bi možda želio znati tko je zaslužan za zanimljive i korisne priloge odnosno popise u prilogima. Valjalo ga (ih) je imenovati.

Uza sve primjedbe, može se reći da je *Spomenica* postavila temelj studioznomu pristupu pravnoj povijesti te proučavanju uloge prava i pravnika u javnomu životu Hrvatske. Sistematizirajući staro i donoseći dosta novoga, za neko je vrijeme dovela struku u žarište interesa kulturne javnosti. Ne ostajući samo na tome, Fakultet je dao primjer drugim znanstvenim i kulturnim ustanovama u Hrvatskoj kako treba raditi. Utoliko više, posebice veseli sudjelovanje mlađe generacije pravnih povjesničara u projektu: njihov angažman zalag je za budućnost ovako ambiciozno zamišljena posla. Sustavna briga za očuvanje baštine Fakulteta i njezinu svekoliku promociju tako će se zacijelo nastaviti i u narednome razdoblju. S nestrpljenjem očekujući objavljivanje već najavljene pete knjige s ispravama iz povijesti Fakulteta, uredniku i suradnicima na projektu ostaje samo čestitati. Bravo, pravnici!

Melina Lučić

GIULIANO PROCACCI, Povijest Talijana, Zagreb, Barbat, 1996., 336 str.

Izdavačka kuća »Barbat« iz Zagreba objavila je 1996. godine knjigu pod naslovom »Povijest Talijana«, čiji je autor talijanski povjesničar Giuliano Procacci. Ovo će djelo privući pozornost hrvatske javnosti s obzirom na višestoljetne veze Hrvatske i Italije, a dodatni razlog za čitanje knjige jest u činjenici da je Procaccijeva povijest talijanskog naroda do naših dana postala najčitanija sinteza talijanske povijesti u svijetu. Autori kritičkog uvoda u Procaccijevo djelo, prevodioci dr. Damir Grubiša i dr. Drago Rok-sandić, naglasili su da se u Procaccijevom pristupu temi jasno može vidjeti utjecaj